

ВІДГУК
на дисертацію **Я. Калиниченка**
**«Скрипкова творчість харківських композиторів ХХ століття:
історичний та жанрово-стильовий аспекти»,**
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю **025 Музичне мистецтво**

У контексті глобалізаційних та глокалізаційних тенденцій постсучасності набуває значення осмислення інтелектуально-духовних пошуків, мистецьких традицій і художніх явищ, сформованих у різних регіонах України, кожний з яких має свою специфіку історико-культурного розвитку, величезний креативний потенціал, вагомі творчі здобутки та водночас є невід'ємною часткою загальнонаціонального культурного простору.

У цьому сенсі, нагальним для сучасної мистецтвознавчої науки та музикознавчої практики постає досягнення значущих, проте маловивчених феноменів авторської творчості однієї з найпотужніших композиторських традицій в українській музичній культурі – харківської, регіональні пріоритети в інструментальній, зокрема скрипковій сфері якої знайшли найяскравішого вираження. Згідно з цим, окреслення закономірностей становлення та художньої еволюції, розкриття смислової сутності та жанрово-стильової специфіки скрипкової творчості харківських композиторів, відзначеної регіональними чинниками, постає важливим науково-теоретичним завданням.

Аналізу саме цих принципово важливих питань присвячена дисертація Я. Калиниченка «Скрипкова творчість харківських композиторів ХХ століття: історичний та жанрово-стильовий аспекти», в якій порушується складна проблематика, що «не отримала належного вивчення у вітчизняному музикознавстві» та інспірує розв'язання комплексу питань науково-теоретичного і передусім методологічного характеру відповідно інтенціям сучасного українського музикознавства та його складової – музичної регіоніки.

Актуальність обраної теми дисертації, що аргументується автором у зв'язку з «необхідністю системного узагальнення творчості харківських композиторів у жанрах скрипкової музики» та відсутністю її вивчення «як

цілісного феномену української музичної культури» (с. 17 дис.), є безсумнівною та коректно сформульованою щодо паспорту спеціальності 025 Музичне мистецтво, за якою виконано дослідження.

Конкретизована в аспектах музичної регіоніки, робота Я. Калініченка сфокусована у площині осмислення регіональної специфіки та професійної самоідентифікації скрипкового мистецтва Харкова, що постає об'єктом дослідження. Обираючи предметом вивчення «естетико-стильові та жанрові аспекти скрипкової творчості харківських композиторів ХХ століття» (с. 18 дис.), науковець має на меті «шляхом аналізу історичного контексту та жанрово-стильових особливостей скрипкової творчості харківських композиторів теоретично осмислити формування українського скрипкового мистецтва як ... музичного феномену ХХ століття» (с. 21 дис.).

У кваліфікаційній роботі концентрується увага на вивченні скрипкової творчості харківських композиторів, що позиціюється як цілісний феномен та водночас складова формування національного музичного професіоналізму, чинник збагачення української музичної культури. Домінантного значення набуває осягнення історичних, теоретичних, творчих аспектів (композиторських та виконавських) буття скрипкової школи, значущих для організації мистецького простору Харківщини в хронотопі XVIII – ХХ ст.

Означений фокус розгляду резонує із сучасними пошуками музикологічної думки, відбиває її провідні дослідницькі вектори в аспекті розкриття специфіки кореляції регіональне – національне, значимості творчого досвіду минулого у сьогоденні шляхом реконструкції процесів становлення і розвитку скрипкового і ширше – композиторського професіоналізму в культурному континуумі Харківщини, та визначення аксіологічної ролі регіонального мистецького доробку в національному музично-культурному вимірі.

Концентруючи увагу навколо центральної в роботі ідеї, Я. Калиниченко здійснює теоретичну розробку скрипкової творчості митців харківської композиторської школи як сутнісної складової національного скрипкового мистецтва.

На основі аналізу джерельної бази, основу якої складає наукова література з комплексу питань (історії української музичної культури і розвитку інструментального, зокрема скрипкового мистецтва, теорії жанру, стилю, музичної композиції), розмаїття проблем (інтерпретації скрипкових творів, музичної регіоніки, музичного мистецтва і культури Харківщини; творчої діяльності композиторів та виконавців регіону), довідково-біографічні, архівні документи стосовно творчості харківських митців, а також музичного матеріалу, що складає різножанрові твори презентантів харківської скрипкової школи XX ст., автор дисертації намагається визначити низку важливих завдань, сформульованих вичерпно і коректно (с. 18 дис.).

Широко представлена історіографія питання, шляхи її наукової рефлексії дозволили дисертанту окреслити найважливіші теоретичні концепти свого дослідження й вектори музикознавчого пошуку, спрямовані на вивчення жанрових і стильових аспектів скрипкової творчості митців обраного в дисертації культурного регіону України. Вищезгадане переконує, що тема дослідження є надзвичайно актуальною, а вектори її розробки – новаторськими. У своєму дослідженні Я. Калиниченко висвітлює та актуалізує нові грані вивчення заявленого проблемного поля.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків дисертації, достовірність її результатів досягнуто коректністю постановки та вирішення завдань наукового дослідження, логічною послідовністю і системністю розробки запропонованої в роботі комплексної концепції, ретельним відбором та систематизацією використаних джерел (з 208 позицій, з яких 9 – іноземними мовами), що склали теоретичні засади роботи, а також зумовили ґрунтовність висновків, які є свідченням системного наукового мислення дослідника.

Аргументацією об'єктивності наукових положень дослідження слугують аналітичні нариси скрипкових творів харківських композиторів та характеристика їх виконавських прочитань видатними музикантами.

Високий рівень достовірності отриманих результатів і висновків дисертації підтверджується обґрунтованістю теоретичних положень та дієвістю

методологічного інструментарію, що охоплює комплекс наукових підходів (історико-культурологічного, семантико-семіологічного, мистецтвознавчого, естетичного тощо) та методів (історико-біографічного, музикознавчого та ін.), залучення яких у проєкції на вивчення предмету дослідження дозволило узагальнити естетико-художні засади скрипкової творчості харківських композиторів, здійснити виконавський аналіз озвучених версій скрипкових творів й інтегрувати їх в єдину концептуальну модель дослідження.

Підкреслимо органічність історичного та теоретичного підґрунтя щодо погляду автора на досліджуваний об'єкт, а також вмотивованість репрезентації та мистецтвознавчої рефлексії досягнень скрипкового мистецтва Харкова у часопросторі ХХ ст.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження є багаторівневою та полягає у першому в українському музикознавчому дискурсі системному узагальненні добутків скрипкової творчості харківських композиторів ХХ ст., що не стала предметом спеціального музикознавчого вивчення. Автором вперше ґрунтовно висвітлено естетико-стильові засади і жанрові пріоритети скрипкової творчості харківських митців різних генерацій – презентантів першої (К. Богуславський, К. Горський, С. Дрімцов, М. Коляда, В. Костенко, М. Рославець, Ф. Якименко) та другої (В. Бібік, В. Борисов, А. Гайденко, В. Губаренко, В. Золотухін, М. Кармінський, Д. Клебанов, В. Птушкін, Б. Яровинський та ін.) половин даного століття. Підкреслено зв'язки скрипкової творчості з академічними традиціями, закладеними принципами С. Богатирьова – засновника харківської композиторської школи.

На засадах визначення жанрових домінант скрипкової авторепрезентації харківських митців охарактеризовано розвиток сонатного (представленого в доробку Ф. Якименка, М. Рославця, М. Коляди) та концертного (до якого звертались В. Губаренко, В. Костенко, Д. Клебанов, В. Борисов, І. Польський та ін.) жанрів як пріоритетних у скрипковій творчості харківських митців, та здійснено аналітику обраних взірців. Важливою ознакою наукової новизни є уведення до наукового обігу маловідомих творів харківських композиторів,

серед яких п'єси К. Горського, сонати для скрипки та фортепіано Ф. Якименка і М. Рославця, а також концертів В. Костенка.

В новаційному ракурсі проаналізовано моделі знакових виконавських інтерпретацій скрипкових творів харківських композиторів, зокрема виконання А. Ліщинським Концерту для скрипки з оркестром № 2 Д. Клебанова та «Юнацького» Концерту для скрипки з оркестром В. Борисова І. Шаповаловим, що слугує в умовах культури сьогодення значним потенціалом для їх імплементації в національну та світову скрипкову педагогіку та виконавство.

Наукова новизна роботи підкреслюється *першим* в українському мистецтвознавстві розкриттям тенденцій розвитку харківського інструментального, у тому числі скрипкового мистецтва у XVIII – XIX ст. Значною позицією новизни та водночас практичного значення представленої роботи є здійснення цілісної історичної реконструкції процесу історичного становлення скрипкового професіоналізму в Харкові наприкінці XIX – початку XX ст. у зв'язку з формуванням мережі музичних освітніх закладів в місті, активністю концертно-виконавської і педагогічної діяльності скрипалів з європейською освітою, які сприяли поширенню академічних традицій скрипкової творчості та виконавства в музичній культурі регіону. Слід зауважити, що позиції наукової новизни, представлені у кваліфікаційній роботі, новаційність багатьох спостережень і естетичних оцінок засвідчують плідність теоретичних пошуків у раніше не вирішених, та не досліджених питаннях скрипкової спадщини харківських митців у музикознавчому дискурсі.

Практичне значення дослідження є безперечно вагомим, адже основні наукові положення, матеріали і висновки дисертації можуть бути використані у професійній (творчо-виконавській, лекційній, просвітницькій, музично-педагогічній) сферах діяльності і є дієвим ресурсом у подальших наукових розвідках скрипкового мистецтва Харківщини. Результати запропонованого дослідження можуть застосовуватися в музично-освітньому процесі, в низці лекційних курсів н історії української музики, скрипкового виконавства тощо.

Матеріал, обрана методологія та джерельна база, окреслена наукова новизна отриманих результатів та їх практична значущість дозволяють засвідчити плідність наукових пошуків дисертанта. Логічна структури дослідження та послідовність викладу матеріалу підтверджують концептуальну доцільність кожного з розділів та підрозділів дисертації.

Повнота викладеного матеріалу дисертації в наукових публікаціях.

Аналіз змісту 9-ти публікацій здобувача, з яких 3 статті, надруковані у фахових виданнях, рекомендованих МОН України, 2 статті – в інших виданнях та 4 тез наукових доповідей, виданих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій, підтверджує ґрунтовну презентацію в них основних положень роботи, слугує переконливим доказом докладного висвітлення результатів розробки обраної теми та висновків пропонованого дослідження, здійсненого дисертантом самостійно. Надана інформація стосовно участі дисертанта у конференціях та ін. дає підстави стверджувати, що робота пройшла належну апробацію і є самостійною науковою працею, яка має завершений характер.

Структура дисертації обумовлена її метою, об'єктом і предметом, а також завданнями дослідження, відповідає встановленим критеріям щодо побудови кваліфікаційної роботи подібного типу, містить необхідні, логічно пов'язані між собою компоненти та складається зі Вступу, 3-х змістових розділів (диференційованих на підрозділи), кожний з яких завершується висновками, а також загальних висновків, списку використаних джерел (з 208 позицій), та додатків, які містять основні публікації дисертанта. Текст дисертаційного дослідження викладено послідовно і логічно, з аргументацією вихідних науково-теоретичних положень, стиль викладу наукового тексту відповідає характеру і жанру кваліфікаційної роботи.

У Вступі переконливо обґрунтовано актуальність теми дослідження, зазначено його мету та завдання, об'єкт і предмет, охарактеризовано специфіку обраного матеріалу та застосування методів, розкрито наукову новизну, конкретизовано практичне значення й апробацію результатів дисертації.

Розкриваючи **зміст** заявленої теми дисертації у трьох логічно розташованих розділах, Я. Калиниченко йде від аргументації концептів загальнотеоретичного характеру, розгортання важливих історико-культурних аспектів, представлених у хронологічній послідовності (із дотриманням принципів історизму та детермінізму) до безпосереднього розгляду скрипкової спадщини митців харківської композиторської школи ХХ ст., здійснення музикознавчої аналітики художніх взірців із висвітленням їх жанрово-стильової специфіки.

Звертаючись у першому розділі (внутрішньо диференційованому на два підрозділи) до питань «Формування харківського скрипкового музичного простору як системного феномену», автор праці послідовно, на засадах історико-культурологічного підходу та узагальнення різножанрових першоджерел з питань музичної культури регіону здійснює панорамний огляд музичного життя Харкова в історичній ретроспективі (періоду останньої третини XVIII – початку XIX ст.), осмислює детермінанти становлення скрипкового виконавства у контексті розгортання інструментального професіоналізму та музичної освіти в Харкові. В дискурсі музичної регіоніки дослідник висвітлює характер репрезентації музичного мистецтва Харкова у цей період, розкриває роль освітніх закладів, визначаючи провідну роль у цьому процесі Харківського Колегіуму, музичних класів при Казенному училищі, де поряд з вокальною практикою вивчали інструментальну гру та теоретичні дисципліни (с. 26-27 дис.). Автор акцентує вагому роль у процесі формування культурного простору Слобожанщини українського філософа і музиканта Г. Сковороди, внеску діяльності видатних українських музикантів того часу – М. Концевича і А. Веделя та іноземних фахівців (Я. Циха, італійського вокального майстра Ф. Мартіні), творча праця яких сприяла привнесенню в губернію «європейських художніх цінностей» та стимулювала «культурне зростання провінції» (с. 28 дис.). За твердженням дослідника, націленість «на підготовку музикантів для обслуговування світських заходів та поповнення імператорських оркестрів та театральних колективів» визначало етап ініційовання національної скрипкової школи.

Простежуючи шляхи становлення музичного, зокрема скрипкового мистецтва в Харкові в широкому соціокультурному та історичному контексті, дисертант акцентує увагу на низці об'єктивних чинників, які позначились на формуванні в місті «прошарку інтелігенції з високими культурними запитами», склали підґрунтя для розвитку музичної культури міста, концертної діяльності на різних сценічних майданчиках міста (Думська зала, дворянське зібрання, комерційний клуб, публічна бібліотека) й забезпечувала феноменальність харківської скрипкової школи.

При опорі на регіональні дослідження (І. Миклашевського, О. Конової, Ю. Лошкова, В. Богданова, В. Щепакіна), документальні матеріали, дослідник розкриває специфіку розвитку музичної культури, концертного музикування, струнного інструменталізму в першу половину XIX ст., зумовлену стабільністю функціонування музичних класів у структурі першого на теренах України Університету, потужна музично-освітня місія якого в регіоні мала значний вплив на розвиток музичної культури Харкова, детермінувала становлення професійних виконавських шкіл, у тому числі скрипкової, та продуктивну творчу діяльність оркестрових колективів і солістів.

Автор переконливо доводить вплив на процес становлення музичного мистецтва в регіоні та формування «плеяди професійних музикантів, здатних виконувати складні твори світової класики» комплексної освітньої стратегії музичних класів Харківського університету, що передбачала поєднання теоретичної, методико-педагогічних настанов (праця Г. Гесс де Кальве) з практичною діяльністю, відзначалась високим рівнем індивідуалізації навчання. Констатована дослідником орієнтація у виконавстві на класичний репертуар, сприяла посиленню «інтеграції в європейський культурний простір».

Дисертант відзначає ключову роль у формуванні мистецької, зокрема скрипкової освіти в Харкові діяльності музикантів польського походження (М. Концевича, І. Лозинського та Я. Зіньківського, І. Вітковського), які керували музичними класами Харківського університету, та підкреслює особливе

значення діяльності скрипаля, викладача, композитора та капельмейстера І. Вітковського, який презентував у Харкові європейські музичні традиції.

Важливим здобутком роботи є розглянуті в підрозділі 1.2. «Історико-культурні чинники формування харківської скрипкової школи (кінець XIX – перша половина XX ст.)» та особливості розвитку у цей період професійної музичної освіти, пов'язані із заснуванням зусиллями видатного музичного та громадського, діяча засновника професійної музичної освіти на Слобожанщині, професора І. Слатіна Харківського відділення ІРМТ (1883), Музичних класів (1871–1883), Музичного училища (1883–1917), реорганізованого в консерваторію (1917), музичний професіоналізм в якій формували освічені музиканти (А. Бенш, К. Брінкбок, Г. Гек, Р. Геніка, С. Глазер, К. Горський, Ф. Губичка, Ф. Кучера, Ф. Сміт, І. Шоллар та ін.), переважно випускники західноєвропейських консерваторій (Амстердамської, Празької). Важливою детермінантною формування музичного мистецтва на Харківщині в окреслений період дисертант вважає виникнення система приватних музичних шкіл, курсів, класів, яка включала в себе й практику приватного викладання.

Досліджуючи процес професіоналізації музичного мистецтва і формування харківської скрипкової школи (кінець XIX – перша половина XX ст.), автор роботи підкреслює факт утворення на початку XX ст. сталих форм та виокремлює у формуванні скрипкового виконавства регіону три етапи, згідно становлення професійної музичної освіти (с. 44 дис.). Дослідник наводить інформацію та зазначає визначну роль у розвитку академічних традицій харківської скрипкової школи перших викладачів по класу скрипки в Музичних класах Харківського відділення ІРМТ (1871), зокрема Д. Ланцетті (учня Г. Венявського), З. Саліна, А. Левенсона, а також С. Неметц – професора Празької консерваторії, скрипаля (соліста та ансамбліста), диригента та композитора. Виявляючи регіональну специфіку та окреслюючи генезис скрипкової школи Харкова, науковець акцентує увагу на значимості акумулювання в ній різних традицій та професійної самореалізації музикантів – учнів видатних скрипалів – Г. Венявського (В. Салін), Л. Ауера (К. Горський,

Й. Ахрон, І. Добржинець), а також О. Шевчика (Ф. Смітт) та К. Флеша (А. Ліщинський) (с. дис.), що засвідчує мультикультурні «генетичні» коріння скрипкового мистецтва Харкова, реалізовані у феномені «харківської скрипкової школи» (с. 60дис.).

Реконструюючи шляхи історичного формування харківської скрипкової школи із широким висвітленням визначних етапів (становлення професіоналізму, виконавської діяльності, педагогічних ідей), окресленням художньої біографії знакових постатей в історії скрипкового мистецтва регіону, автор дисертації вбачає головними досягненнями скрипкового мистецтва Харкова у період, що передував формуванню композиторської творчості у цей галузі, опору на фольклорні традиції, їх розвиток у професійній діяльності, удосконалення музичної освіти та зміцнення професійних кадрів у регіоні, що впливали на формування концертного життя у місті.

У наступних розділах знаходять продовження та конкретизуються заявлені у вступі положення, розгортаються теоретичні міркування та здійснюється аналітика музичного матеріалу, що є ілюстрацією наукових положень роботи. Завдяки представленому алгоритму, дисертанту вдається забезпечити наскрізний розвиток основних ідей, послідовність у проведенні дослідницьких ліній, започаткованих у I-му розділі роботи.

Другий розділ дисертації присвячений розкриттю скрипкової музики плеяди харківських композиторів (К. Горського, Ф. Якименка, К. Богуславського, С. Дрімцова, М. Коляди, М. Рославця, В. Костенка), діяльність який розгорталась у першій половині XX ст. У матеріалах трьох підрозділах цього ґрунтовного за змістом розділу дослідник акцентує увагу на визначенні жанрово-стильової палітри скрипкової творчості харківських митців 1-ої третини XX ст. (підрозділ 2.1), розглядаючи це питання в руслі художніх традицій української музики окресленого періоду та з урахуванням регіональних мистецьких орієнтирів. Цікавим є спостереження автора щодо авангардної орієнтації творчої свідомості М. Рославеця, Ф. Якименка, Б. Яновського – митців, пов'язаних з харківським музичним осередком (с. 63).

Констатуючи кількісне зростання української камерно-інструментальної музики у період першої третини ХХ ст., та характеризуючи її жанрово-стильову спрямованість, дослідник підкреслює появу сонат для скрипки та інших струнних інструментів з фортепіано, струнних та фортепіанних ансамблів, інструментальних концертів тощо та зазначає прагнення митців засвоїти та переосмислити крізь призму індивідуальності сонатні формотворчі принципи, специфіку ансамблевих, фактурно-гармонічних та колористичних прийомів. На основі узагальнення фактологічних даних, та усвідомлення і пріоритетності в окреслений період сонатного жанру в інструментальній царині, науковець надає хронологію створення скрипкових сонат у творчості українських композиторів, зокрема Ф. Якименка, Г. Таранова, М. Рославця, В. Барвінського, А. Солтиса, М. Вілінського, Б. Лятошинського, В. Косенка, М. Коляди.

Дослідник звертає увагу на скрипковий доробок харківських митців початку ХХ ст. – Ф. Якименка, а також К. Горського (більш відомого як виконавця, але за фахом також композитора), авторська творчість якого не стала ще предметом системного розгляду. Породжена романтичною спрямованістю виконавського стилю скрипаля, музика Горського відзначається «салонним» характером та не містить великих форм.

Слушним є висновок дисертанта щодо закономірності скрипкової творчості харківських композиторів першої третини ХХ ст., серед яких підкреслено домінування жанрів сонати і та варіацій для скрипки і фортепіано, й послаблення інтересу до п'єси; посилення ролі сучасної для того періоду тематики згідно ідеологічних настанов та естетики радянської доби, її сполучення особливостями українського народного мелосу (що ілюструє концерт для скрипки з оркестром В. Костенка) (с. 77 дис.).

Плідним вбачається здійснення системної музикознавчої аналітики ранніх (1-ї та 2-ї) сонат для скрипки та фортепіано харківського композитора, піаніста і диригента Ф. Якименка, створених у контексті інтенцій українського музичного неоромантизму початку ХХ ст. (підрозділ 2.2). Я. Калиниченко пропонує цілісний і розгорнутий аналіз усіх частин твору, визначає

концептуальну сутність обраних вірців, конкретизує структурно-композиційну будову, тип тематизму, окреслює ладотональні зв'язки, специфіку гармонічних вертикалей і фактурної організації, що унаочненні схемами, проілюстровані у тексті роботи нотними прикладами (див. стор. 94; 98; 99 дис.), які переконливо доводять глибину занурення та ступінь пізнання дисертантом музичного тексту авторського твору митця.

З позиції втілення національної специфіки в українському музичному мистецтві автор дисертації досліджує скрипкові твори М. Коляди, відзначені оригінальністю та особливістю втілення образно-емоційної сфери, зокрема скрипковій сонаті № 1, а також «Скерцо» (підр. 2.3).

Докладно характеризуючи музично-семантичний зміст, тематичний і складофактурний комплекс, структуру та мовностилістичні параметри твору, науковець доходить висновку, що «за образним наповненням твір постає як уособлення романтики та героїзму своєї епохи та всього покоління 20-х років до побудови нового суспільства (с. 116 дис.).

Висновуючи творчі інтенції харківських митців у скрипковій сфері творчості в першу половину ХХ ст., дослідник стверджує, що на етапі становлення скрипкового мистецтва у Харкові характер сольних та ансамблевих композицій відбивав духовні запити часу, що позначилось на жанровій сфері та образності скрипкових творів. Автором відзначена своєрідна самобутність і національна специфіка, характерна східному регіону, що втілюється в скрипковій музиці. Чинниками формування скрипкового стилю харківських композиторів, поряд з європейськими романтичними тенденціями були традиції народного музикування, виражені в інтегруванні класичних засад з фольклорним інтонуванням.

Важливим є висновок дисертанта, зроблений на засадах спостережень та глибокої аналітики скрипкового доробку першої половини ХХ ст., щодо активізації композиторської творчості в цій сфері у 1920 – на початку 1930-х рр. у зв'язку з професіоналізацією музичної творчості, особливим ставленням до фольклорних засад та стилістичною строкатістю музики цього часу, що

проявляється у сполученні традиційного та новаційного досвіду (постромантичних, неофольклорних, модерних та авангардних тенденцій). Закономірним є твердження дослідника щодо семантичної ролі скрипкової творчості харківських композиторів цього періоду для подальшого розвитку скрипкової музики у місті та характеристика її як значного явища в історії української музичної культури. Представлений та узагальнений фактологічний матеріал, аналітичні нариси, висновки слугують важливим підґрунтям для усвідомлення сутності скрипкового мистецтва регіону та специфіки формування композиторської традиції у скрипковій сфері у 1- половину XX ст.

Зміст третього розділу дисертації видається важливим в аспекті його мети – розкрити специфіку та узагальнити скрипкову творчість харківських композиторів у другій половині XX ст. У фінальному розділі дисертації окреслено роль мистецьких традицій Харківщини як значущого й самобутнього регіону, важливість досягнення його культурної спадщини з позиції сучасної регіоналістики. Автором охарактеризовано харківську композиторську школу цього періоду як феномен, персоніфікований простір якої утворюють знакові постаті українського мистецтва – В. Борисов, Д. Клебанов, Ю. Мейтус, О. Жук, Б. Яровинський, М. Кармінський, В. Губаренко, В. Золотухін, В. Бібик, А. Гайдено, В. Птушкін, О. Щетинський, І. Гайдено). Діяльність деяких з творців і нині формує музичне обличчя Харкова, є взірцем творчих інновацій та мистецької спадкоємності. Представлено творчі портрети та розкрито горизонти скрипкової творчості харківських композиторів окресленого періоду,

Переконливим є висловлена позиція автора щодо пріоритетної ролі скрипкового мистецтва Харкова в розвитку української скрипкової культури, починаючи з 2-гої половини XX ст., здатності втілювати митцями регіону у скрипкових творах суперечливої картини світу і сучасної людини розширювали образно-сміслові та темброво-семантичні горизонти скрипкової музики, утілюючи філософські концепції часу.

Дослідник надає розгорнуту аналітику скрипкових взірців, які не отримали цілісної музикознавчої аналітики та є свідченням еволюційних

процесів у розвитку скрипкової творчості в регіоні на тлі інтегративних тенденцій в українській музичній культурі. Амбівалентність вивчення емпіричного матеріалу цього розділу на засадах композиційного та виконавського підходів (в аспектах досягнення специфіки композиторського волевиявлення та виконавської інтерпретації) переконливо доводить плідність дослідницької позиції дисертанта. Так, у підрозділі 3.2. представлено досвід композиційного та виконавського аналізу Концерту №2 для скрипки з оркестром Д. Клебанова. Дослідник узагальнює жанрово-стильові особливості цього твору й звертається до специфіки його трактування, апелюючи до виконавській версії А. Ліщинського. На засадах використання музично-аналітичних методів, науковець глибоко занурюється у композиційну логіку, мелос, жанрово-стильові обрії твору – взірця концертного жанру.

Характеризуючи здобутки харківської скрипкової школи окресленого періоду, дисертант приділяє окрему увагу виявленню жанрово-стильових пріоритетів скрипкової творчості В. Борисова. На матеріалі авторського тексту «Юнацького» концерту для скрипки з оркестром *D-dur*, створеного композитором в традиціях харківської скрипкової школи (підрозділ 3.3), та аналізу виконавської інтерпретації цього твору, здійсненої відомим харківським скрипалем І. Шаповаловим, дослідник окреслює художньо-змістові та структурно-композиційні параметри опусу, тематичні утворення тощо.

Висновки, що завершують виклад повного тексту дисертаційної роботи, корелюють з положеннями, викладеними у вступі, підсумовують і концентрують основні результати дослідження, слугують унаочненням завершеності та цілісності дисертації.

Високо оцінюючи результати дисертації, виходячи з тексту роботи, до дисертанта виникають деякі запитання та зауваження дискусійного характеру:

1. У запропонованій роботі, вагому роль в аргументації положень якої (стосовно специфіки харківської композиторської школи) відіграє регіональний дослідницький вектор, опора на праці з питань української регіоніки (що засвідчують посилання у тексті, список використаних джерел), серед низки

методів, заявлених у вступі дисертаційної роботи, власне метод регіоніки, який слугує методологічним підґрунтям, не вказується. Можливо, це є свідомою позицією автора дисертації?

2. Звертаючись до методології дослідження, слід відзначити відсутність диференціації у застосуванні загальнонаукових та спеціальних підходів і методів, одночасне залучення історико-культурологічного в якості підходу і методу з різною їх аргументацією. Не можна також повною мірою погодитися із застосування музикознавчого методу як єдиного лише «для розгляду жанрово-стильових ознак», проте як у сучасній практиці сталим є позиціювання комплексу музикознавчих методів, що вбирає в себе традиції жанрово-стильового, композиційного та ін. видів аналізу, у тому числі виконавського).

3. Як стає відомо з матеріалу дисертації, скрипкова творчість харківських композиторів містить великий масив різножанрових творів, значна кількість яких (зокрема ХХ ст.) ще не відрефлексована науковою думкою. За яким принципом були обрані скрипкові твори в якості аналітичного матеріалу для аргументації теоретичних положень дисертації? Які скрипкові твори харківських митців ХХ ст. залишилися «за кадром» роботи, проте, на Ваш розсуд, потребують вивчення в композиційному та виконавсько-інтерпретаційному ракурсах аналітики?

4. В контексті дисертації до засадничих концептів, що отримали широке застосування, слід віднести наступні: «харківська скрипкова школа», «композиторська школа». Як Ви трактуєте ці поняття та чиї положення в їх аргументації ви спираєтесь у своїй роботі?

5. В річищі побажання: було б доречним викласти в додатках роботи інформацію щодо переліку скрипкових творів харківських композиторів даного періоду, диференційованих за жанровим принципом.

Висловлені зауваження і запитання до дисертанта не впливають на загальну високу оцінку актуальної, позначеної глибиною висвітлення заявленої проблематики та значущістю висновків, наукової роботи.

Загальний висновок щодо відповідності дисертаційного дослідження встановленим вимогам. Підсумовуючи, можна дійти висновку, що дисертація Я. Калиниченка «Скрипкова творчість харківських композиторів XX століття: історичний та жанрово-стильовий аспекти», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво, є завершеним та ґрунтовним дослідженням, яке присвячене розробці актуальної для сучасної музикології наукової проблеми, містить наукову новизну і практичну цінність.

Зміст і структура дисертації повністю відповідають чинним вимогам МОН України, які висуваються до кваліфікаційних робіт такого рангу за нормативними документами, що викладені у Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 341 від 21.03.2022 р.).

На підставі вищезазначеного вважаю, що автор дисертації «Скрипкова творчість харківських композиторів XX століття: історичний та жанрово-стильовий аспекти» Я. Калиниченко заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Офіційний опонент:

доктор мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри теорії та історії музики
Харківської державної академії культури

Дішаров *Мідріш*
Замідусо

Грица КОНОВАЛОВА

на суму